

УДК 655.28.022.36
DOI: 10.31866/2616-7654.6.2020.218616

SCRIBUS – ПРОГРАМА ВЕРСТАННЯ ДЛЯ ВИДАВНИЧИХ СИСТЕМ: ПЕРЕВАГИ ЗАСТОСУВАННЯ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

*Лідія Піскозуб,
старший викладач кафедри медіакомунікацій
Української академії друкарства,
кандидат наук із соціальних комунікацій
(Львів, Україна)
e-mail: lida.piskozub@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0657-4964>*

Стаття присвячена розкриттю функціонального потенціалу програмного продукту Scribus у вирішенні завдань видавничого процесу – верстання та підготовки видань до друку.

Метою статті є висвітлення особливостей програмного продукту Scribus як одного з найбільш відомих та комфортних у використанні у даному контексті, обґрунтування його переваг порівняно з комерційними аналогами, зокрема фірми Adobe як світового лідера комерційного програмного забезпечення. Для досягнення мети застосовано методи порівняння (у контексті функціоналу програми Scribus та програм-аналогів – Adobe InDesign, який замінив попередні QuarkXPress та Adobe Page Maker), аналізу та синтезу. Використання методу включеного спостереження в рамках викладання автором дисципліни «Дизайн та верстання медіа» протягом більш ніж п'ятирічного періоду роботи в Українській академії друкарства (2014–2020 рр.) дало змогу виявити різні практичні аспекти користування програмою Scribus, визначити вдосконалення її функціоналу, спрямованого на полегшення процесу верстання складних публікацій.

У контексті подальшого поширення нових сучасних технічних засобів та їх адаптації для роботи з програмами верстки підтверджено, що сполучення у Scribus функцій, що містять елементи комп'ютерних графічних програм, обумовлює зручність користування ним як багатофункціональним продуктом.

Доведено успішність застосування Scribus у навчальному процесі, зокрема для майбутніх фахівців видавничої галузі. Зважаючи на доступність програми в українській локалізації, простоту та лаконічність її інтерфейсу та наявність вільної ліцензії, що дозволяє послуговуватись програмою поза процесом навчання у приміщенні закладу вищої освіти, обґрунтовано доцільність використання Scribus для студентів профільних спеціальностей як під час аудиторних занять офлайн, так і під час карантину для виконання завдань у дистанційному режимі.

Ключові слова: програмний продукт, вільне програмне забезпечення, функціонал, локалізація, верстання, Scribus.

ВСТУП.

Перехід до використання у видавничій справі вільного програмного забезпечення під керуванням різних операційних систем, зокрема на ядрі Linux, зумовив появу Scribus – одного з найпотужніших на сьогодні безкоштовних крос-платформних програмних продуктів для автоматизації видавничого процесу, що поши-

рюється за умовами ліцензії GNU (General Public License) і підтримує кольорові моделі CMYK та RGB. Програма дає змогу на професійному рівні вирішувати різноаспектні завдання з верстання як друкованих, так і електронних видань, а тому широко використовується для підготовки демонстраційних матеріалів звітного, рекламного, навчального та інших типів.

Як програмний продукт, призначений для виконання професійних завдань та навчання, Scribus за своїм функціональним потенціалом не поступається найбільшим комерційним аналогам, зокрема Adobe InDesign, постійно оновлюється та удосконалюється (з 2003 р. було розроблено близько 20 робочих версій програми, остання з яких – 1.5.5. – з'явилась у вересні 2019 р.), має розширену документацію, адаптовану до потреб користувачів (Хамула & Дмитрів, 2015b, с. 5).

Програмний комплекс Scribus цілком задовольняє вимозі зручності користування і дає змогу створювати видавничий продукт достатньо високої якості, перехід на нього не вимагає жодних втрат із погляду методики засвоєння основних прийомів верстання. Початково Scribus було створено лише на базі ядра Linux, однак сьогодні налагоджено постійний випуск Scribus для найпоширеніших операційних систем – Windows, Mac OS та сімейства Linux (зокрема Android).

Сьогодні Scribus є предметом вивчення у багатьох закладах вищої освіти України, зокрема в Українській академії друкарства, під час підготовки фахівців видавничо-поліграфічної справи. Так, ним послуговуються студенти, які попередньо отримали навички створення та опрацювання текстового і графічного контенту у різноманітних растрових та векторних редакторах (у контексті вільного програмного забезпечення – GIMP та Inkscape), дотримання вимог розміщення такого контенту в електронних виданнях. Оволодіння студентами практичними прийомами роботи з програмою допомагає їм сформуванню розуміння інструментів, методів та принципів додрукарської підготовки документів і навички користування ними.

Упродовж навчання студенти не лише знайомляться із функціоналом програми, яка має якісну українську локалізацію інтерфейсу та адаптована під потреби користувачів за допомогою унікального дизайну, а й розробляють повноцінний готовий інформаційний продукт на базі Scribus, який за якістю виконання не поступається продуктам, виконаним на основі відомих пропріетарних програм-аналогів – Adobe InDesign, попередній Adobe Page Maker тощо. Виконуючи практичні роботи та окремі проекти за допомогою засобів Scribus, студенти демонструють верстку буклетів, брошур, книг, готових до публікації, що значною мірою сприяє їх підготовці до подальшої професійної діяльності.

Мета статті – обґрунтування переваг програмного продукту Scribus як інструменту розв'язання професійних завдань під час верстання документів і навчання порівняно з комерційними аналогами в умовах удосконалення та підвищення доступності якісного програмного забезпечення. Зважаючи на використання програми майбутніми фахівцями видавничо-поліграфічної галузі, важливим також є окреслення тих змін, що були здійснені розробниками для полегшення процесу верстання, а також особливостей застосування програми в умовах дистанційного навчання онлайн в умовах пандемії.

МЕТОДИ І МАТЕРІАЛИ.

Реалізації мети сприяло застосування порівняльного методу для визначення доступності та ефективності роботи обраного програмного продукту порівняно

з існуючим аналогом – Adobe InDesign, який замінив попередні QuarkXPress та Adobe Page Maker, методів аналізу та синтезу. Використання методу включеного спостереження в рамках викладання автором дисципліни «Дизайн та верстання медіа» протягом більш ніж п'ятирічного періоду роботи в Українській академії друкарства (2014–2020 рр.) дало змогу виявити різні практичні аспекти користування програмою Scribus, визначити вдосконалення її функціоналу, спрямованого на полегшення процесу верстання складних публікацій.

Теоретичним підґрунтям для досягнення поставленої мети став наявний науковий доробок із проблематики дослідження, представлений у навчальній та науковій літературі. Як виявило опрацювання фахових публікацій, на разі питання, пов'язані безпосередньо зі Scribus, потребують додаткового осмислення. На сьогодні можна говорити лише про поодинокі публікації у вигляді онлайн-довідок про програму, доступних для читання й завантаження, а також стислі російськомовні видання з оглядом найбільш затребуваних інструментів для верстання та основних налаштувань, як-от навчальний посібник за редакцією В. А. Горюнова (2008). Точкове висвітлення у науковій фаховій літературі окремих аспектів, пов'язаних зі Scribus як програмним продуктом, згадується також у А. Шелестовою (2017, с. 120–137). На разі найбільш комплексне уявлення про функціонал Scribus дають стисле електронне видання, присвячене Scribus, за авторством А. К. Балгабекової (Балгабекова, б. г.) і розширений навчальний посібник щодо використання Scribus, підготовлений О. Хамулою та Л. Дмитрів (Піскозуб) (2015а, 2015б), які врахували особливості налаштувань Scribus для різних типів видань у сучасних умовах під час роботи з вільним програмним забезпеченням.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ.

Програмний продукт Scribus належить до вільного програмного забезпечення і як через вдалу адаптацію до потреб початківців, які лише починають вивчати основи верстання, так і набір інструментів, які можна використовувати для роботи зі складними публікаціями досвідченим фахівцям, все більше посідає позиції світового лідера у верстанні друкованої продукції. За результатами включеного спостереження автора як безпосередньо під час роботи із програмою Scribus, так і опосередковано через вивчення позиції студентів, які працювали з цим програмним забезпеченням під час вивчення дисципліни «Дизайн та верстання медіа» в Українській академії друкарства (2014–2020 рр.), виявлено такі *переваги* Scribus порівняно з комерційними програмами-конкурентами (як-от, наприклад, Adobe InDesign):

1. Передусім, *безоплатне* користування ліцензійною програмою.

2. Лаконічний, спрощений *інтерфейс* програми, побудований таким чином, щоб максимально звільнити робочий простір від другорядних, на думку розробників, елементів та суттєво прискорити завантаження програми:

- групування додаткових інструментів та налаштувань об'єктів у вкладку «Властивості» виділеного об'єкта, а відтак звільнення простору програми від панелей інструментів, що в інших програмах (Adobe InDesign) розміщені за замовчуванням;
- організація графічних файлів, використаних у документі, та можливість їх сортування у вкладці «Чорновик»;
- можливість розміщувати об'єкти безпосередньо на монтажному столі;

- створення груп об'єктів та управління ними;
- автоматичне конвертування об'єктів з одного формату в інший;
- налаштування окремого блоку інструментів «Шлях» та підкаталогів;
- організація шаблонів сторінок в окремий тематичний каталог, сортування у межах кожного окремого шаблону на інформаційні блоки;
- відокремлення каскадного та мозаїчного оформлення робочих вікон для збільшення ефективності роботи;
- створення інтерактивних форм та їх заповнення.

3. У контексті кодування Unicode можливості роботи із будь-яким *шрифтом* для створення складних публікацій.

4. Налагодження додаткових можливостей для *дизайну* публікацій:

- організація структури документів додаванням вкладки «Шари» (в україномовному варіанті – «Плани») та додання до неї кнопок «Непрозорість» і «Режими змішування» як у растрових графічних редакторах;
- створення окремої закладки «Розташувати/вирівняти» об'єкти/сторінки для полегшення дизайну;
- збільшення кількості ліній та декоративних елементів для розмітки;
- розширення налаштувань монтажного столу з основного меню програми.

5. Можливість *користувачького втручання* у роботу програми як одна із чотирьох свобод, наданих вільним програмним забезпеченням:

- створення та відпрацювання сценаріїв роботи, написаних у Java Script.

6. Особливо слід наголосити на появі у програмі можливості верстання для людей із фізичними вадами і, зокрема, з *порушеннями зору*. Так, у Scribus запропоновано налаштування, враховуючи як нормальний зір, так і протанопію (несприйняття відтінків червоного кольору), дейтеранопію (зеленого), тританопію (синього і жовтого) та повний дальтонізм.

7. Наявність *повної довідки* про програму та роботу її засобів через посилання на онлайн-довідник із прикладами та ілюстраціями різними мовами.

Виражене схвалення користувачів отримала прив'язка Scribus до програми комп'ютерної графіки GIMP та, частково, елементів векторної графіки, які були вивчені студентами на попередніх курсах у контексті програми Inkscape, широкі можливості роботи з кольорами (налаштування методів кольорів через спеціальний додаток – Коло кольорів тощо) та шрифтами при верстці складних публікацій.

З іншого боку, варто також звернути увагу на наявні *недоліки* програмного забезпечення:

- іноді виникають труднощі при автоматичному виправленні помилок у документі в режимі попередньої перевірки перед друком, однак їх можна виправити у ручному режимі;

– трапляються труднощі із внесенням українських слів у словник, що, тим не менше, не заважає повноцінній роботі у програмі.

Зважаючи на доступність програми в українській локалізації, простоту та лаконічність її інтерфейсу та, головне, наявність вільної ліцензії, що дозволяє послуговуватись програмою поза процесом аудиторного навчання безпосередньо у приміщенні ЗВО, особливо актуальним є користування Scribus *в умовах карантину* для виконання завдань у дистанційному онлайн-режимі. Так, виконуючи практичні роботи та завдання для самостійної роботи, студенти мають

можливість демонструвати їх онлайн за допомогою програм-комунікаторів, що дозволяє контролювати хід виконання завдань віддалено. Інші комерційні програми (на зразок Adobe InDesign) часто доступні студентам лише тимчасово у демо-версіях, що не сприяє стабільності навчання. Адже верстання складних публікацій (зокрема, верстання довідкової та рекламної літератури – покажчиків, каталогів продукції, брошур, проспектів тощо) вимагає використання повного інструментарію програми протягом тривалого часу.

В одній із останніх версій Scribus – Scribus Portable (2019) – став також можливим запуск програми із зовнішніх пристроїв (хмари, зовнішні диски, флеш-накопичувачі тощо) без обов'язкової інсталяції на робочий пристрій (комп'ютер), що значно спрощує доступ до нього та дає можливість навчатись чи працювати віддалено (див. рис. 1).

Своєю чергою, все більше вільних програм, таких як Inkscape та XGimp, прив'язаних до Scribus, стають доступними через мобільні пристрої, планшети, що значною мірою розширює діапазон роботи з ними.

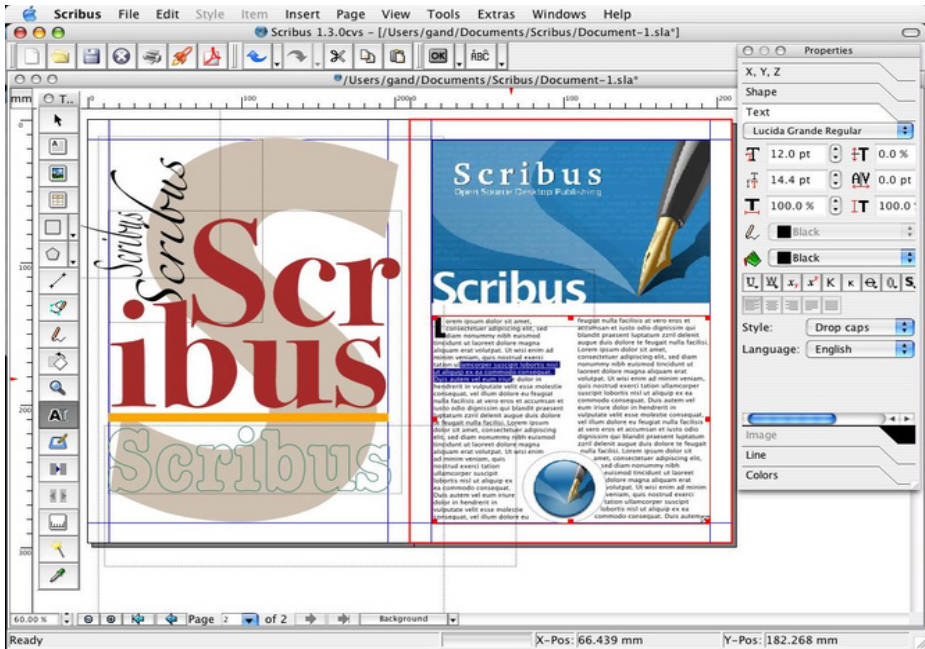

Рис. 1. Інтерфейс програми Scribus Portable.

ВИСНОВКИ.

Як бачимо, Scribus цілком задовольняє вимогу зручності користування і дає змогу створювати видавничий продукт достатньо високої якості, а перехід на нього не спричиняє жодних втрат із погляду методики засвоєння основних прийомів верстання.

Так, Scribus надає технічні засоби для полегшення верстання (у програмі існує можливість встановлення та послуговування трьома базовими сітками (базовою, ос-

новною та допоміжною, які розрізнені та мають свої налаштування), що дозволяють створювати публікації будь-якого рівня складності). Зручна прив'язка до інших вільних програм, використання елементів растрової та векторної графіки (як-от робота із кривими Безье, можливість встановлення обтікання тексту обраним контуром та контуром зображення), наявність широкого ряду фільтрів (скажімо, «Лінза», «Деформація», «Магнітна лінза» тощо), можливості комбінування значних груп об'єктів через меню «Шлях» зробили цей програмний продукт універсальним для верстання складних публікацій і повноцінним аналогом комерційних відповідників.

Зменшення витрат на матеріально-технічне забезпечення навчального процесу з комп'ютерних дисциплін, постійне удосконалення інструментарію та безкоштовне оновлення вільних програм, українська локалізація – ці та інші їх переваги дають підстави говорити про можливе подальше повне витіснення комерційних програм на користь їх новітніх Open Source аналогів.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

- Балгабекова А. К. Scribus. Open Source Desktop Publishing URL: <https://cutt.ly/fg28Sp1> (дата звернення: 23.11.2020).
- Горюнов В. А. Подготовка и верстка публикаций в среде Scribus. ПО для верстки и подготовки публикаций : учеб. пособие. Москва, 2008. 62 с.
- Ребро Д. Л. Вільне програмне забезпечення у видавничій діяльності бібліотек. *Видавнича діяльність бібліотек Маріуполя: напрямки та нові моделі розвитку* : матеріали V міської наук.-практ. конф. бібліотек Маріуполя, 29 верес. 2016 р. / під ред. А. П. Шакули. Маріуполь, 2016. С. 103–107.
- Хамула О. Г., Дмитрів (Піскозуб) Л. Й. Навчальний посібник з використання програми SCRIBUS для початківців та фахівців. *Матеріали П'ятої науково-практичної конференції FOSS Lviv 2015, 23–26 квітня 2015 р.* / Львів. нац. ун-т ім. І. Франка ; під. ред. Злобіна Г. Г., Апуновича С. Є. Львів, 2015. С. 141–142.
- Хамула О. Г., Дмитрів (Піскозуб) Л. Й. Scribus – програма верстання для видавничих систем : навч. посіб. Львів : Світ, 2015. 240 с.
- Шелестова А. Настільна видавнича система Scribus: порівняльний аналіз функціональних можливостей для застосування у навчальному процесі ВНЗ. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Інформатизація вищого навчального закладу.* 2017. № 879. С. 129–137.

REFERENCES

- Balgabekova, A. K. (n. d.). Scribus. Open Source Desktop Publishing. Retrieved September 15, 2020, from <https://cutt.ly/fg28Sp1> [in Russian].
- Goriunov, V. A. (2008). *Podgotovka i verstka publikatsii v srede Scribus. PO dlia verstki i podgotovki publikatsii [Preparation and layout of publications in the Scribus environment. Software for layout and preparation of publications]* [in Russian].
- Rebro, D. L. (2016). *Vilne prohramne zabezpechennia u vydavnychii diialnosti bibliotek [Free software in library publishing]*. In A. P. Shakula (Ed.), *Vydavnycha diialnist bibliotek Mariupolia: napriamky ta novi modeli rozvytku [Publishing activity of libraries of Mariupol: directions and new models of development]*, Proceedings of the V City Scientific and Practical

- Conference of Libraries of Mariupol, September 29, 2016 (pp. 103–107). Mariupol State University [in Ukrainian]
- Khamula, O. G., & Dmytriv, L. J. (2015a). Navchalnyi posibnyk z vykorystannia prohramy SCRIBUS dlia pochatkivtsiv ta fakhivtsiv [Tutorial on using the SCRIBUS program for beginners and professionals]. In H. H. Zlobin, & S. Ye. Apuneych (Eds.), *Materialy P'iatoi naukovo-praktychnoi konferentsii FOSS Lviv [Proceedings of the Fifth Scientific and Practical Conference FOSS Lviv 2015]*, April 23–26, 2015 (pp. 141–142). Ivan Franko National University of Lviv [in Ukrainian].
- Khamula, O. G., & Dmytriv, L. J. (2015b). *Scribus – programa verstannia dlia vydavnychyh system [Scribus is a layout program for publishing systems]*. Svit [in Ukrainian].
- Shelestova A. (2017). Nastilna vydavnycha systema Scribus: porivnialnyi analiz funkcionalnykh mozlyvostei dlia zastosuvannia u navchalnomu procesi VNZ [Desktop publishing system Scribus: a comparative analysis of functionality for use in the educational process of higher education]. *Visnyk nacionalnogo universytetu Lvivska Politehnika. Seria: Informatyzaciia vyschogo navchalnogo zakladu*, 879, 129–137 [in Ukrainian].

UDC 655.28.022.36

Lidia Piskożub,
Senior lecturer of the Media Communications
Department at the Ukrainian Academy of Printing,
PhD in Social Communications
(Lviv, Ukraine)
e-mail: lida.piskożub@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0657-4964>

SCRIBUS AS AN OPEN SOURCE DESKTOP PUBLISHING PROGRAM: ADVANTAGES OF USAGE IN EDUCATIONAL PROCESS

The article is devoted to the disclosure of the functional potential of the Scribus software product in solving the tasks of the publishing process – layout and preparation of publications for printing. The aim of the article is to highlight the features of the software product Scribus as one of the most famous and comfortable to use in this context, justify its advantages over commercial counterparts, in particular, Adobe as a world leader in commercial software. To achieve this goal, methods of comparison (in the context of the functionality of Scribus and similar programs – Adobe InDesign, which replaced the previous QuarkXPress and Adobe Page Maker), analysis, and synthesis were used.

The use of the method of included observation during the teaching of the discipline “Design and layout of the media” for more than five years at the Lviv Academy of Printing (2014–2020) allowed to identify various practical aspects of using Scribus, to identify improvements to its functionality for the process of making complex publications.

In the context of further dissemination of new modern hardware and its adaptation to working with typesetting programs, it is confirmed that the combination of functions in Scribus, which contains elements of computer graphics programs, makes it easy to use the program as a multifunctional product.

The success of the use of Scribus in the educational process, in particular for future professionals in the publishing industry, has been proven. Given the availability of the program in Ukrainian localization, the simplicity and conciseness of its interface, and the availability of a free license that allows you to use the program outside the learning process in higher education, it has been grounded expediency of Scribus usage for students in offline classroom classes and during quarantine to perform tasks remotely.

Keywords: software product, free software, functionality, localization, layout, Scribus.